

небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі.

На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів.

Кулакова Наталія Володимирівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ: СТАН І СТРУКТУРА

Дослідження стану, структури та тенденцій кримінальних правопорушень, що посягають на об'єкти культурної спадщини України обумовлена необхідністю отриманням достовірних даних щодо розповсюдження окремих складів кримінальних правопорушень, характеристики осіб, які їх вчинили на певній території. Знання закономірностей дасть можливість визначити не тільки різноманітні параметри досліджуваних злочинів, але й охарактеризувати осіб, що мають підвищену схильність до їх вчинення. Саме сукупність отриманих знань буде сприяти розробці ефективного прогнозу змін у стані, структурі та динаміці кримінальних правопорушень на території України.

Розуміння реальної ситуації, її можливого розвитку визначить комплекс заходів різноманітних за своїм характером – соціально-економічних, нормативно-правових, організаційних, правоохоронних, соціально-психологічних та культурно-виховних заходів коротко-, середньо- та довгострокового характеру, які необхідно вжити для забезпечення ефективної діяльності щодо запобігання, виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень [1; 12].

Чинне кримінальне законодавство [1] передбачає відповідальність за посягання на окремі об'єкти культурного надбання, а саме на культурні цінності, культурну спадщину, пам'ятки культурної спадщини, археологічну спадщину та документи чи унікальні документи Національного архівного фонду. Ефективну роль у запобіганні таким злочинам відіграють підрозділи Національної поліції, а саме оперативники Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції спільно з колегами-правоохоронцями провели 13 санкціонованих обшуків. Було вилучено 6066 предметів, які можуть мати культурну цінність, які змогли вивезти лише двома вантажними автомобілями. За попередніми оцінками, вилучені предмети мають ознаки археологічних предметів: старовинна зброя та предмети озброєння, прикраси та деталі одягу, керамічний, металевий та скляний

посуд. Окрім цього, один з вилучених предметів є стародруком і належить до бібліотечного фонду України [3].

Також необхідно звернути увагу на те, що одним з кримінальних правопорушень, що має високий рівень латентності є контрабанда культурних цінностей. Основним безпосереднім об'єктом контрабанди є встановлений порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, вказаних в диспозиції ч. 1 ст. 201 КК України [2]. Під товарами розуміється будь-яке рухоме майно, в тому числі і культурні цінності, під якими розуміється об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України. Предметом контрабанди можуть бути як і культурні цінності України, так і культурні цінності інших держав.

Служба безпеки України викрила організоване угруповання контрабандистів культурних цінностей до ЄС. Під час обшуків у зловмисників вилучено підготовлену до нелегального переправлення колекцію предметів старовини на суму майже мільйон доларів. Серед виявленого: 21 одиниця холодної зброї різних періодів, у тому числі античного, обладунки, золоті і срібні монети часів Київської Русі, а також 1800–1900-х років, численні старовинні предмети побуту.

За попередніми даними слідства, учасники угруповання організували канал незаконного переміщення культурних цінностей за кордон для продажу. Контрабандний товар ділки переправляли своїм іноземним замовникам через сервіси міжнародного поштового зв'язку. Для приховування протиправної діяльності вони вказували у деклараціях недостовірну інформацію щодо відправлення. Після завершення досудового розслідування розглядатиметься питання щодо передачі вилучених культурних цінностей до музейного фонду України.

Особливого значення сьогодні набуває інформація щодо предметів, які мають культурну цінність. Для цього МВС України створено ресурс, в якому зазначаються всі втрачені або вкрадені предмети, що мають культурну цінність. Через підвищення кількості крадіжок будьте уважними, адже вкрадені цінні предмети злочинці можуть виставляти на продаж. До них належать: картини; ікони; монети; скульптури; антикваріат та інше.

Для цього громадянин можуть впізнати щось з бази розшукуваних культурних цінностей [5].

Але необхідно зазначити, що кримінальні правопорушення щодо культурних цінностей можуть бути кваліфіковані за іншими статтями Кримінального кодексу України про що свідчить офіційна статистика. Як правило ці норми передбачають кримінальну відповідальність за крадіжки (ст. 185 КК України), грабежі (ст. 186 КК України), розбої (ст. 187 КК України), вимагання (ст. 188 КК України), шахрайства (ст. 190 КК України). Але це не виключає, що діяння де в якості предмета виступають культурні цінності, можуть бути привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим

становищем (ст. 191 КК України). За даними офіційної статистики значну частку кримінальних правопорушень, що посягають на культурні цінності є крадіжки.

Тому сьогодні необхідним є створення національної бази даних, що пов'язана з базою Інтерполу про викрадені та вивезені культурні цінності.

В основі такої бази повинні бути підготовлені описи державних колекцій з використанням стандартів, що дозволяють здійснювати розповсюдження інформації у випадках крадіжки або контрабанди.

Також необхідно звернути увагу на те, що 3 24 лютого 2022 року 469 об'єктів культурної спадщини в п'ятнадцяти регіонах України було серйозно пошкоджено або зруйновано військами РФ. На 18 жовтня 2023 року Юнеско підтвердила завдану шкоду 295 об'єктам, а саме – 124 релігійним об'єктам, 110 будівлям, що мають історичну або/і художню цінність, 28 музеям, 19 пам'ятникам, 13 бібліотекам, 1 архіву. Збитки вже становлять сотні мільйонів гривень [6].

Найбільша кількість була вчинена у таких областях – Донецькій 30,0 % (129), Харківській 22,1 % (104), Київській 16,8 % (79) та Луганській 12,1 % (57).

В інших областях була вчинена менша кількість кримінальних правопорушень проти об'єктів культурної спадщини – в Чернігівській 8,1 % (38), Сумській 5,9 % (28), Запорізькій області 3,8 % (18), Миколаївській 2,1 % (10), Житомирській 1,2 % (6); Херсонській 1,2 % (6), Києві 1,0 % (5), Дніпропетровській 1,0 % (5), Одеській 0,85 % (4), Вінницькій 0,42 % (2), Львівській 0,21 % [6].

За даними Міністерства культури та інформаційної політики зазнали пошкодження та руйнування не менше 140 об'єктів культурної спадщини, серед них 23 пам'ятки національного значення (21,5%), 110 пам'яток місцевого значення (78,5 %). Окремо необхідно звернути увагу на те, що було зруйновано 53 релігійні споруди, які перебувають на обліку як пам'ятки архітектури, історії та містобудування [7].

Окремо потрібно зазначити, що і таке кримінальне правопорушення, як «Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду» (ст. 252 КК України) вчиняється. Протягом шести місяців 2022 року обліковано кримінальних правопорушень звітному періоді – 14, і 2 особам було вручено повідомлення про підозру.

За шість місяців 2022 року також було вчинено «Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини» (ст. 298 КК України) – 22 кримінальних правопорушення, і 2 особам вручено повідомлення про підозру. З них було вчинено проступки (ч. 1 ст. 298 КК України) – 1, а злочини (ч.ч. 2–5 ст. 298 КК України) – 21 [8].

Сьогодні спільно з представниками International Council of Museums (ICOM) було створено Червоний список України [9], що

зазначає категорії культурних цінностей України, що перебувають під загрозою викрадення, мародерства, незаконного вивезення. До нього увійшли 53 типи об'єктів, що належать до таких категорій археологія, книги та рукописи, нумізMATика, а також народне, релігійне, прикладне та образотворче мистецтво. Завдяки такій діяльності можна запобігти вчиненню кримінальних правопорушень, що посягають на культурну спадщину. Зрозуміло, що при всій зробленій роботі, це тільки один з напрямків запобігання злочинам у цій сфері.

Саме тому комплексне розв'язання проблеми охорони об'єктів охорони культурної спадщини можливе при спільній діяльності світової спільноти на основі застосування запобіжних заходів, що передбачені міжнародно-правовими актами.

Список використаних джерел

1. Методика кримінологічного аналізу злочинності в Україні. Кол.авт. За загальною редакцією О.М. Джужі. К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. С. 12 (165с.)
2. Кримінальний кодекс : Кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Найбільшу в історії незалежної України незаконну колекцію старожитностей, вилучених у колишнього народного депутата, повернули державі. <https://mkip.gov.ua/news/7317.html>.
4. СБУ попередила контрабанду культурних цінностей за кордон на майже мільйон доларів. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-poperedyala-kontrabandu-kulturnykh-tsinnostey-za-kordon-na-maizhe-milion-dolariv>.
5. Культурні цінності. URL: <https://mvs.gov.ua/activity/rozsuk/kulturni-cinnosti-1888>.
6. В Україні запустили проєкт для збору коштів на відновлення зруйнованої росіянами культурної спадщини. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7566.html>.
7. Україна з часів Другої Світової війни не стикалася з таким масштабом злочинів проти культурної спадщини. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7598.html>.
8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за шість місяців 2022 року. Офіс генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya>.
9. Червоний список культурних цінностей України під загрозою. URL: <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/chervonyy-spysoy-kulturnykh-tsinnostey-ukrainy-pid-zahrozoiu/>.

Кулик Олександр Георгійович,